

Endringen hos skogeier og konsekvensene for skogbruket

Gro Follo
Stjørdal 12.06.18

Takk for at jeg fikk lov til å komme.

For de av dere jeg ikke har snakket med og foredratt for tidligere, så heter jeg da Gro Follo, jeg er førskolelærer og antropolog, og arbeider som forsker ved det som nå heter Ruralis – institutt for rural- og regionalforskning, det som tidligere het Bygdeforskning.

De skogeierne det er snakk om i tittelen, er de personlige skogeierne. Dem har jeg forsket på helt siden jeg begynte som forsker i 1999.

Samfunnsvitenskapelig viten om norske skogeiere

2

Det er beskjedent hva vi i Norge vet om personlige skogeiere basert på samfunnsvitenskapelige forskningsmetoder.

LES BOKSENE.

For de skogeierne som kommer, kan det jo gjøres scenario- eller fremtidsstudier. Nasjonalt vet jeg ikke at det gjøres, men det gjøres i en viss grad internasjonalt.

Skogeierne frem til 80-90-tallet fremstår for meg som relativt like i betydningen at de gjerne utførte praktisk skogsarbeid og at skogen betydde noe for husholdets økonomi.

Skogeierne fra 90-tallet og frem til i dag fremstår for meg som veldig mangfoldige, hvor det er en stigende avstand mellom skogbruk som næringsvirksomhet og store grupperinger av skogeiere. Ikke tenker de på skogen som næring, ikke forstår de ord og uttrykk fra skogbruket, og ikke er de i samhandling med skogbruksaktører.

Plassering av skogeiere langs et kontinuum

De dypt involverte i næringen:

- skogen har økonomisk betydning for husholdet
- leser skogbruks-fagblad
- skogeieridentitet
- skogbruksutdannet?
- gjør praktisk skogsarbeid?
- organisert?
- tillitsvalgt eller ansatt i skogbruket?

De ikke-aktive(rte):

- tenker ikke på skogen som «skogbruk» (men kan bruke skogen til annet)

3

Man kan tenke seg at skogeiere plasserer seg langs et kontinuum.

Et kontinuum er rett og slett et helhetsbilde tegnet som en linje hvor venstre og høyre side utgjør ytterpunktene, og hvor det på linjen mellom er glidende overganger.

For de skogeierne som er dypt involverte i skogbruket som næring, har jeg satt opp noen punkter som det i forskningssammenheng er vanlig å finne hos svært aktive skogeiere: LES.

På den andre siden av kontinuumet er de skogeierne som er ikke-aktive, eller ikke-aktiverte som jeg liker å kalle dem ut fra at de er ikke aktiverte av skogbruksaktørene. Disse vet vi ikke så mye om ut fra spørreundersøkelser vedrørende skogbruk fordi det er helt vanlig å ikke svare på det man i utgangspunktet ikke er interessert i.

Når det gjelder skogbrukskompetansen til disse skogeierne, så er det rimelig å anta at de til venstre er godt skolerte, mens de til høyre er uinnvidde.

Skogbruksforståelser hos de mot venstre

Follo (2008): Forståelser i den norske skogbruksverden og med forvaltningsaktive skogeiere fra Elverum, Våler, Sør-Odal, Nord-Odal og Stange

- Skogens uttrykte identiteter: avskogings-identitet; bærer av biologisk mangfold; som telt, målt og modellert
- Skogens skjulte identiteter: skogen er konteiner; skog er stor; skog er endring; skog er aktør
- Verdikjeden: mekanismen naturØkonomi; skog er penger
- Forståelser for tømmerproduksjon: skogbruk er balanse; stedslokalavhengighet; tid er en langsom produsent; ut å se; slutthogst som brudd?; gjensidig avhengighet i verdikjeden
- Familien: den stedforankrede, eiende familien; den korte og lange syklus (den moralske økonomi)

De til venstre har formodentlige skogbrukskompetanse, men de har formodentlig også visse skogbruksforståelser.

I doktorgraden min utbroderer jeg om skogbruksforståelser for det jeg kaller den norske skogbruksverden og med forvaltningsaktive skogeiere fra kommunene Elverum, Våler, Sør-Odal, Nord-Odal og Stange. Det vil si et området som må kunne kalles skogbrukets smørøye, og med skogeiere som ganske visst befinner seg til venstre i kontinuumet.

En idé om hva jeg fant går frem av foilen. For de særskilte interesserte kan jeg vise til kapittel 3 i doktorgraden min. Jeg har tatt med noen eksemplarer hvis det er noen som vil ha gratis.

Follo (2008): «Det norske familieskogbruket, dets kvinnelige og mannlige skogeiere, forvaltningsaktivitet – og metaforiske forbindelser.» NTNU, doktoravhandling: 173.

Argumenter de mot høyre reagerer på

Min kvalifiserte antakelse for nåtid og fremtid:

- Klimaargumentet ÷
- Opprettholdelse av industri og arbeidsplasser ÷
- Biologisk mangfold +
- Landskapet: For Vestlandet og Nord-Norge +

Slike skogbruksforståelser har ikke skogeiere som plasserer seg på høyre del av kontinuumet.

Med bakgrunn i forskningen min på skogeiere og skogbruk i snart 20 år har jeg følgende antakelser når det gjelder hvordan skogeiere som plasserer seg der, reagerer nå og fremover på fire argument:

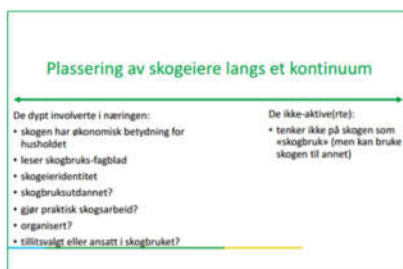
Klimaargumentet kommer ikke til å nå gjennom: Det er for komplisert og krever for mye forkunnskap og forforståelser.

At opprettholdelse av industri og arbeidsplasser skulle ha noe med hva de gjør eller ikke gjør med den skogen de eier, ligger utenfor den rammen de tenker innenfor.

Argument om biologisk mangfold slår derimot positivt inn. Når Det internasjonale naturpanelet (IPBES) nå virkelig kommer i gang med sine publikasjoner, vil biologisk mangfold få enda mer plass i det offentlige ordskiftet. Det kommer til å sive ned til skogeiere også. Skogeiere på høyre siden av kontinuumet kjenner gjerne ikke til at skogbruket har miljøsertifiseringssystem og må følge mange regimer vedrørende biologisk mangfold, de kjenner ikke til alle nyansene, men de vil ha lett for å forstå innspill med utgangspunkt i Naturpanelet – om ikke annet enn ut fra at biologisk mangfold er et «bra-ord». Og jeg er stygt redd for at skogbruk i den forbindelsen blir et «fysj»-ord.

Når det gjelder landskapet, antar jeg at skogeiere på den høyre siden som er fra Vestlandet og Nord-Norge i økende grad vil legge vekt på landskapet, og det vil komme som et haleheng til argumentene vedrørende biologisk mangfold.

Hvordan fordeler skogeierne seg på kontinuumet nå og fremover?

Referanseiere: ca. 121 000
Medeiere: ca. 37 000
Totalt: 158 000 personlige skogeiere
Steinset (2015), 2014-tall

Vi vet lite om det, men:

- pr. i dag, i skogstrøk flere mot venstre enn i skogreisingsstrøk
- fremover, avhengig av hvordan skogbruksaktører opererer, skogbruket utvikler seg og samfunnet rundt

6

Statistisk sentralbyrå opererer med to uttrykk for personlige skogeiere. Det er de såkalte referanseiere (en referanseier pr. eiendom) og så er det alle medeierne. Totalt sett har vi ca. 121 000 referanseiere, men vi har totalt ca. 158 000 personlige skogeiere til sammen (Steinset 2015).

Vi vet lite om hvordan disse skogeierne fordeler seg på kontinuumet, og da heller ikke noe om de respektive skogeierens skog, men pr. i dag er jeg sikker på at det i skogstrøk finnes flere mot venstre enn hva tilfellet er for skogreisingsstrøk.

Hvordan fordelingen blir fremover, vil være avhengig av hvordan skogbruksaktører opererer, skogbruket utvikler seg og hvordan samfunnet rundt blir.

Når det gjelder hvordan skogbruket kommer til å utvikle seg, er min antakelse at det kommer til å bli mer og mer komplisert og komplekst, og derfor fordres det mer for at skogeiere skal kunne befinne seg på venstre side av kontinuumet.

Steinset (2015): «Den norske skogen. Nye tider for skogeigaren.» Samfunnsspeilet 4/2015. Tallene er for 2014: Av eiendommene er det 120 958 som eies av personer. Det gir like mange referanseiere. Av disse er det 13 000 skogsameier med til sammen 39 900 personlige eiere, det gir ytterligere 26 900 eiere. Så er det 11 000 eiendommer hvor ektefeller eier sammen, det gir 11 000 eiere i tillegg. Dette blir 158 858 eiere.

Samhandlingen med skogeiere for økt skogaktivitet

– ENDA MER KREVENDE FREMOVER

- De til venstre på kontinuumet må holdes i folden, de til høyre må trekkes mot venstre.
- «Den nye skogeier»-rapporten: «Det må mange, forskjellige og vedvarende tiltak til for å øke hogsten» i Trøndelag (Follo m.fl. 2006:237)
- «Fra ti til en» – eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere: Utfordrende, men med stort potensiale (Follo 2014)

7

Min spådom er at samhandlingen med skogeiere for økt skogaktivitet – for å realisere det store og uforløste verdiskapingspotensialet fra primærskogbrukets side – blir enda mer krevende fremover enn hva det muligens fremstår for skogbruksaktører i dag.

De til venstre på kontinuumet må holdes i folden, og de til høyre må trekkes mot venstre. Og det samtidig som motkreftene mot økt skogaktivitet kommer til å styrke seg med den økte skogaktiviteten.

Allerede for 12 år siden, i forbindelse med «Den nye skogeier»-prosjektet i Trøndelag, konkluderte jeg og mine kollegaer med at det måtte mange, forskjellige og vedvarende tiltak til for å øke hogsten i Trøndelag. Det samme vil kunne sies i dag, og da om flere skogaktiviteter enn hogsten og i flere områder enn i Trøndelag.

Etter den tid har kystskogbruket og blant annet jeg forsøkt å finne ut over fem år om eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere når det gjelder forvaltning av skogen, kunne være en vei å gå. Det var i prosjektet «Fra ti til en.» Tittelen på sluttrapporten sier det presist, en slik løsning er utfordrende, men har stort potensiale. 4 år senere er det bare å slå fast at eiendomsoverbyggende samarbeid ikke har tatt av.

Follo m.fl. (2006): «Den nye skogeieren. Hvordan øke hogsten i Trøndelag?»
Bygdeforskningsrapport 1/06.

Follo (2014): «Eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere i kystskogbruket – utfordrende, men med stort potensiale.» Bygdeforskningsrapport 4/14.

Tiltak: Oppsøkende virksomhet for skogaktivitet

Jeg har veldig stor tro på pådriving:

- Det virker (Follo 2017)
- I «mikrosituasjonen» kan pådriver tilpasse sin agering etter den enkelte skogeier
 - ➡ Kan treffe alle i hele kontinuumet «hjemme»

8

Oppsøkende virksomhet var et omtalt og foreslått tiltak i «Den nye skogeier»-rapporten (2006), kontakt mellom skogbruksaktører og skogeiere er utdypet i doktorgraden min (2008), oppsøkende virksomhet var et vesentlig element i gjennomføringen av «Fra ti til en», og i fjor gjennomførte jeg en dokumentstudie av skogeierrettet oppsøkende virksomhet i kystskogfylkene.

Jeg har veldig stor tro på oppsøkende virksomhet. Det har jeg hatt lenge. Med dokumentstudien fra i fjor, fikk jeg det også bekreftet. I rapporten min fra studien går det da også med all tydelighet frem at oppsøkende virksomhet for å få til skoglig aktivitet – dvs. pådriving – virker.

Videre har jeg så stor tro på pådriving fordi pådriver i mikrosituasjonen hvor pådriver møter skogeier ansikt-til-ansikt, kan tilpasse sin agering til den enkelte skogeier. Det gir at pådriver kan treffe alle skogeierne i hele kontinuumet hjemme. Hjemme i overført betydning.

Follo (2017): «Skogeierrettet oppsøkende virksomhet i kystskogfylkene – en dokumentstudie.» Ruralis-rapport 6/17.

Mikrosituasjonen (1): Samtaleteknisk

IRE-sekvensen: initiativ–respons–evaluering

For skogbruksrådgiver		
Initiativ	Respons	Evaluering
synspunkt	kort respons	rettferdiggjøring
råd	svar	forklaring
forslag	enighet	reformulering
spørsmål	synspunkt	kort respons
vurdering		forslag
definisjon		skifte av emne
fortolkning		

Etter Virkkula og Hujala (2014):
Potentials of Forestry Extension Encounters: A Conversation Analysis Approach

9

Pådriver kan skape resonans med skogeier og velvillighet til skoglig aktivitet gjennom alt det som foregår i slike mikrosituasjoner som ansikt-til-ansikts-møtet mellom en pådriver og skogeier er. Det er utsagn fra den ene, så fra den andre, ansiktsbevegelser og annet kroppsspråk, pauser, snakkevolum og setningsmelodier som kan tolkes.

I en vitenskapelig artikkel analyserer Virkkula og Hujala (2014) rådgivingsmøter mellom finsk skogbruksrådgiver og skogeier ved hjelp av det som omtales som IRE-sekvensen: Det vil si sekvensen initiativ, respons og evaluering. Det kan forstås som et samtaleteknisk aspekt, og det er snakk om hvordan ulike talehandlinger følger etter hverandre, hvordan man kan gå bort fra det man snakker om, osv.

For de som ønsker å se nærmere på artikkelen og er engelsklesende, så ligger det noen kopier ved doktorgraden min som kan tas.

For alle tre kolonnene i tabellen har jeg satt opp talehandlingene i rekkefølgen etter hvor hyppig de var for skogbruksrådgiveren. Den finske situasjonen på denne tiden er ikke helt sammenliknbar med vår, men det spiller ingen rolle fordi mitt poeng her er å vise dere alle de ulike talehandlingene som kan finne sted i en samtale: Synspunkt, råd, forslag, osv. Det er om å gjøre å bruke talehandlingene viselig i møtet med skogeier.

Outi Virkkula og Teppo Hujala (2014): «Potentials of Forestry Extension Encounters: A Conversation Analysis Approach.» *Small-scale Forestry* 13:407-423.

Mikrosituasjonen (2): Valg av kommunikasjonsspråk

Domener	Kommunikasjon
Produksjon:	det offisielle språket, eksempelvis lovgivning
Personlig:	språket for private (egne) verdier, meninger og holdninger
Refleksjon:	språket for meta-posisjon og ikke-forutbestemte agendaer; betraktning «utenfra» også på seg selv med forståelse av at det ikke finnes «en enkel sannhet»

Olsen (2011) etter Anneberg, Vaarst og Sørensen (2012):

The experience of animal welfare inspections as perceived by Danish livestock farmers: A qualitative research approach

10

Valg av kommunikasjonsspråk er også en sak i møtet mellom pådriver og skogeier. Denne inndelingen er fra Olsen (2011). Jeg har hentet den fra Anneberg med flere sin artikkel om dyrevelferdsinspeksjon i Danmark, og også her har jeg tatt noen kopier til dere.

Olsen snakker om tre domener og de ledsagende kommunikasjonsspråkene: LES TEKSTEN I BOKSEN.

Jeg vet det ikke fordi jeg ikke har fått forsket på mikrosituasjonen pådriver-skogeier-møtet, men jeg antar at en pådriver som lykkes, veksler mellom å bruke de tre kommunikasjonsspråkene – også innenfor det enkelte møtet med enkeltskogeieren.

Inger Anneberg, Mette Vaarst og Jan Tind Sørensen (2012): «The experience of animal welfare inspections as perceived by Danish livestock farmers: A qualitative research approach.» Livestock Science 147:49-58.

Mikrosituasjonen (3): Tillit

Jeg:

- Tillit er skogeiers vedvarende tro på at pådriver vil skogeiers beste
- Tillit er skogeiers vedvarende tro på at pådriver ikke «meler sin egen kake»

Dasgupta (1997):

- «Tillit er et individs forventninger om andres handlinger som påvirker det første individets valg når individet må gjøre noe før disse andres handlinger er kjent» (i Ostrom 1998)

11

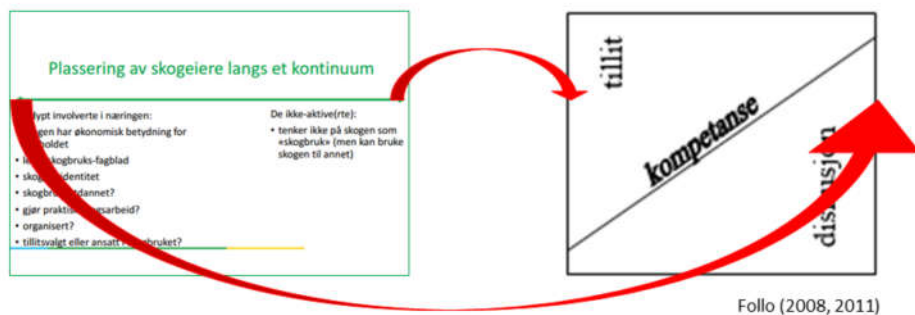
I denne mikrosituasjonen opprettholdes tillit eller den bygges opp eller ned. Men tilliten en skogeier eventuelt måtte ha til en pådriver er også avhengig av hvordan det «går etterpå», hva pådriver da gjør og om den eventuelle skoglige aktiviteten blir slik skogeier ser for seg. Det er derfor jeg i mine to forståelser av tillit bruker «vedvarende tro»: Tillit er skogeiers vedvarende tro på at pådriver vil skogeiers beste, og tillit er skogeiers vedvarende tro på at pådriver ikke «meler sin egen kake» eller for den del ber for sin syke mor.

Mer formfullendt og dyptgående er definisjonen av tillit som Dasgupta gir: LES.

Når motkreftene mot økt skoglig aktivitet kommer i stigende grad – og det vil øke på jo mer skogbruksaktivitet det blir – er tillit til pådriver og andre skogbruksaktører et uerstattelig gode.

Ostrom (1998): «A behavioral approach to the rational choice theory of collective action.» The American Political Science Review 92(1).

Mikrosituasjonen (4): Forvaltningsmodeller for tillit og diskusjon

12

Det er slik at når skogeier ikke har skogbrukskompetanse, må hun/han nødvendigvis basere seg på tillit til hva andre forteller hvis hun/han skal ha skogbruksaktivitet i skogen. Det finnes ikke noe annet alternativ. Det vil i alle fall gjelde for skogeiere på høyre siden av kontinuumet og det både nå og i fremtiden, og det om det blir færre eller flere der fremover.

I figuren til høyre har jeg grafisk fremstilt forvaltningsmodellene for tillit og diskusjon, og utgangspunktet er hva fravær av skogbrukskompetanse nødvendigvis fører med seg. Figuren skal leses fra venstre mot høyre: Ved venstre side er det svært lite diskusjon – med skogbruksaktøren, men mye tillit. Skogeier må basere sin skogforvaltning på et tillitsforhold til skogbruksaktører. Jo mer skogeiers skogbrukskompetanse øker mot høyre, jo mer diskusjonsbasert blir forholdet til andre skogbruksaktører. Det er imidlertid alltid noe av både tillit og diskusjon.

Iboende i økt skogbrukskompetanse ligger det en kvalitativ endring. Det er ikke bare snakk om en kvantitativ økning i antall fenomen skogeier kjenner til og har kunnskap om. Når skogbrukskompetansen når et visst nivå, vil det også være en kvalitativt endret måte å tenke på. Skogeierne som er dypt involvert i næringa har gjerne en slik endret måte å tenke på.

Også dette «spillet» mellom tillit, diskusjon, kompetanse og skogeieres eventuelt endrede måte å tenke på, er noe pådrivere må forholde seg til.

Follo (2011): «Factors influencing Norwegian small-scale private forest owners' ability to meet the political goals.» Scandinavian Journal of Forest Research (26).

Systematiser vitenen fra pådrivingsaktivitet!

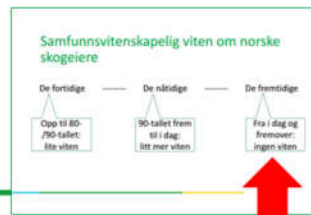
Tenk på alle skogeierne pådriverne møter

- skogeiere fordelt over hele kontinuumet
- skogeiere som vi forskere ikke får tak på

Tenk på all innsikten om det menneskelige møtet

- om hva som virker/ikke virker
- innsikter som vi forskere kanskje ikke får høste

➔ Uvurderlig for fremtidig bruk

13

Til sist vil jeg oppfordre dere til å samle inn og systematisere vitenen fra pådrivingsaktivitet.

LES foilen.

Disse innsiktene vil være uvurderlig for fremtidig bruk på de fremtidige skogeierne som vi ikke har noe samfunnsvitenskapelig viten om pr. i dag.

Takk for meg!